

GENDER BƏRABƏRLİYİNİN DAYANIQLI İNKİŞAFA TƏSİRİ

Daxil olub: 19 may 2023-cü il

Qəbul olunub: 29 sentyabr 2023-cü il

Received: 19 May 2023

Accepted: 29 September 2023

Nərgizxanim Baxışova¹, Səyyarə Amanova²

^{1,2}*baş müəllim, Azərbaycan Texniki Universiteti*

¹*nergizxanim.baxishova@aztu.edu.az*

²*seyyare.amanova@aztu.edu.az*

Xülasə

Tədqiqatın əsas məqsədi müasir şəraitdə gender bərabərliyinin təmin edilməsi istiqamətində tövsiyələrin verilməsinə yönəlmişdir. Tədqiqat işi müqayisəli təhlil və məntiqi ümumiləşdirmə kimi tədqiqat üsulları əsasında yerinə yetirilmişdir. Tədqiqatda “Dünyamızın transformasiyası: 2030-cu ilədək dayanıqlı inkişaf sahəsində Gündəlik” adlı dayanıqlı inkişaf gündəliyinin, FAO-nun Gender Proqramının Dünya Bankının “Qadınlar, Biznes və Qanun-2022” hesabatının təhlili sistemləşdirilərək kompleks şəkildə araşdırılmışdır. Həmçinin tədqiqat işində Azərbaycan Respublikasında iqtisadi fəal əhali sayının və işsizlik səviyyəsinin vəziyyəti analiz edilmişdir. Tədqiqat nəticəsində spesifik xüsusiyyətlər təhlil edilmiş, həmçinin məşğulluq, səhiyyə, təhsil və sosial siyasət kimi sahələrdə gender bərabərliyinin təmin edilməsi, qadınların bura cəlb edilməsi imkanlarının genişləndirilməsi istiqamətində bir sıra tədbirlər qeyd olunmuşdur. Bundan əlavə olaraq Dayanıqlı İnkişaf Məqsədlərindən olan gender bərabərliyinə nail olmaq, bütün qadın və qızların səlahiyyətlərinin gücləndirilməsi təhlil edilmişdir. Tədqiqatın məhdudiyyətləri daha geniş praktik informasiya tələb etməsidir. Tədqiqatın praktiki əhəmiyyəti ondan ibarətdir ki, Azərbaycan iqtisadiyyatındakı mövcud problemlərin həllində və dayanıqlı iqtisadi inkişafa töhfə verəcək proqramların və gələcək proqnozların hazırlanmasında, gender bərabərliyi mexanizminin və normativ hüquqi bazanın təkmilləşdirilməsində, tədqiqatçılar tərəfindən gender bərabərsizliyi mövzusu haqqında aparılan araşdırmalarda, o cümlədən təhsil müəssisələrində istifadə oluna bilər.

Açar sözlər: *gender bərabərliyi, gender bərabərsizliyi, kişi və qadınların hüquq bərabərliyi, dayanıqlı inkişaf, məşğulluq.*

IMPACT OF GENDER EQUALITY ON SUSTAINABLE DEVELOPMENT

Nargizkhanim Bakhishova¹, Sayyare Amanova²

^{1,2}*teacher, Azerbaijan Technical University*

¹*nergizxanim.bakhishova@aztu.edu.az*, ²*seyyare.amanova@aztu.edu.az*

Abstract

The main purpose of the research is to provide recommendations in the direction of ensuring gender equality in modern conditions. The research work was performed on the basis of research methods such as comparative analysis and logical summarization. In the study, the analysis of the sustainable development agenda called "Transforming our world: Agenda for sustainable development until 2030", the report of the FAO Gender Program of the World Bank "Women, Business and Law-2022" was systematized and examined in a complex way. The study also analyzed the situation of the number of economically active population and the level of unemployment in the Republic of Azerbaijan. As a result of the research, specific features were analyzed, and a number of measures were noted in the direction of ensuring gender equality and expanding opportunities for women's involvement in such fields as employment, healthcare, education and social policy. In addition, achieving gender equality from the Sustainable Development Goals, empowering all women and girls, is analyzed. The limitations of the study are that it requires more extensive practical information. The practical significance of the research is that it can be used in solving the current problems in the economy of Azerbaijan and in the preparation of programs and future forecasts that will contribute to sustainable economic development, in the improvement of the mechanism of gender equality and the normative legal framework, in the research conducted by researchers on the topic of gender inequality, including in educational institutions.

Keywords: *gender equality, gender inequality, equality of men and women, sustainable development, employment.*

ВЛИЯНИЕ ГЕНДЕРНОГО РАВЕНСТВА НА УСТОЙЧИВОЕ РАЗВИТИЕ

Наргизханым Бахишова¹, Сеяра Аманова²

^{1,2}Старший преподаватель, Азербайджанский технический университет

¹nergizxanim.bakhishova@aztu.edu.az, ²seyyare.amanova@aztu.edu.az

Резюме

Основной целью исследования является предложение рекомендаций в направлении обеспечения гендерного равенства в современных условиях. Исследовательская работа выполнена на основе таких методов исследования, как сравнительный анализ и логическое обобщение. В исследовании систематизирована и комплексно исследована повестка дня в области устойчивого развития под названием «Преобразование нашего мира: повестка дня в области устойчивого развития до 2030 года», отчет Гендерной программы ФАО Всемирного банка

«Женщины, бизнес и право - 2022». В исследовании также проанализирована ситуация с численностью экономически активного населения и уровнем безработицы в Азербайджанской Республике. В результате исследования были проанализированы особенности и отмечен ряд мер в направлении обеспечения гендерного равенства и расширения возможностей участия женщин в таких сферах, как занятость, здравоохранение, образование и социальная политика. Кроме того, анализируется достижение гендерного равенства из Целей устойчивого развития, расширение прав и возможностей всех женщин и девочек. Ограничения исследования заключаются в том, что оно требует более обширной практической информации. Практическая значимость исследования заключается в том, что статья может быть использована при решении текущих проблем в экономике Азербайджана и при подготовке программ и прогнозов на будущее, которые будут способствовать устойчивому экономическому развитию, в совершенствовании механизма гендерного равенства и нормативно-правовой базы, в исследованиях проводимые исследователями темы гендерного неравенства, в том числе в образовательных учреждениях.

Ключевые слова: *гендерное равенство, гендерное неравенство, равноправие мужчин и женщин, устойчивое развитие, занятость.*

Giriş

Gender bərabərliyi gender mənsubiyyətindən və doğulduğu cinsdən asılı olmayaraq qadın və kişilərin imkanların və resursların əldə edilməsi üçün bərabər hüququnu təmin edən beynəlxalq normadır. Gender bərabərsizliyi genderə əsaslanan imkanların, resursların əldə olunması baxımından bərabərsizlik deməkdir və insan təhlükəsizliyi üçün təhdidlərdən biridir. Gender bərabərsizliyi dünyanın hər bir ölkəsində mövcuddur, çünki qadın və qızların gender rolları kişi və oğlanların gender rollarından daha az səlahiyyətlərə malikdir. Gender bərabərliyinə nail olmaq üçün dayanıqlı inkişaf proqramının məqsədləri qadınların və qızların, ümumilikdə qadın cinsinin bütün imtiyazların, təhsilin, səhiyyənin, iqtisadi resursların bərabər əldə olunmasının təmin edilməsi və onların ictimai həyatda qərarların qəbul edilməsində liderlik üçün siyasi həyatda və iqtisadi fəaliyyətdə iştirakı üçün bərabər imkanların formalaşdırılmasıdır. Məşğulluq, səhiyyə, təhsil və sosial siyasət kimi sahələrdə gender bərabərliyinin təmin edilməsi, qadınların cəlb edilməsi imkanlarının genişləndirilməsi istiqamətində bir sıra tədbirlər həyata keçirilmişdir. Bunlar qadınların iqtisadi və siyasi həyatına daha əhəmiyyətli töhfələr verməlidirlər.

Gender bərabərliyi istənilən sahədə aktual problemdir, çünki gender bərabərsizliyi planetimizin bütün ölkələrində mövcuddur. Gender bərabərsizliyi genderə əsaslanan

resursların, imkanların əldə olunması baxımından bərabərsizlik deməkdir və insanın təhlükəsizliyi üçün təhdidlərdən biridir. Gender bərabərsizliyi dünyanın hər bir ölkəsində mövcuddur, çünki qadın və qızların gender rolları kişi və oğlanların gender rollarından daha az səlahiyyətlərə malikdir.

Gender bərabərliyi problemi bu gün idarəetmə və eləcə də qərar qəbul edən məsələlərdə, maddi resurslara çıxış və iqtisadi həyatda, həmçinin iqtisadi ədalət, yəni mədəni və siyasi ədalət məsələlərində özünü göstərir [7].

Gender bərabərliyi gender mənsubiyyətindən və doğulduğu cinsdən asılı olmayaraq qadın və kişilərin imkanların və resursların əldə edilməsi üçün bərabər hüququnu təmin edən beynəlxalq normadır.

Gender bərabərliyi 1948-ci ildə BMT Baş Assambleyası tərəfindən qəbul edilmiş Ümumdünya İnsan Hüquqları Bəyannaməsinə uyğun olaraq, insan hüquqları üzrə beynəlxalq hüququnun tərkib hissəsinə çevrilmişdir. Bu müqavilədə bütün insanların azad və bərabər doğulduğunu və irqindən, dinindən asılı olmayaraq hər bir şəxsin orada göstərilən bütün hüquqlara malik olduğu qeyd edilir. Qadın hüquqları sahəsində ilk sənəd olan bu konvensiyanın maddələrində qadınlara qarşı ayrı-seçkiliyin tam tərifi verilmişdir.

Əsasən mənfəətin artırılmasına, o cümlədən xərclərin minimuma endirilməsinə yönəlməmiş iqtisadiyyatın qlobal inkişafı cəmiyyətin və ətraf mühitin sosial inkişafının ciddi şəkildə deqradasiyasına gətirib çıxarmışdır. Bəşəriyyətin üzləşdiyi su qıtlığı, bərabərsizlik və aclıq kimi problemlərin əksəriyyəti yalnız qlobal səviyyədə və sosial tərəqqi, ekoloji tarazlıq və iqtisadi artıma söykənən dayanıqlı inkişafı təşviq etməklə həll edilə bilər. Ekoloji problemlər, əhali arasında sosial bərabərsizlik, qlobal istiləşmə, gender bərabərsizliyi planet əhalisinin üzləşdiyi dünya böhranlarının qlobal çağırışlarıdır ki, bu da dünya ölkələrini dünyaya baxışlarını yenidən nəzərdən keçirməyə və dayanıqlı inkişafın vacibliyini dərk etməyə məcbur edib.

Əsas hissə

Dayanıqlı inkişaf insanların zəruri ehtiyaclarını gələcək nəsillərin ehtiyatlardan istifadə edə bilməsi və öz ehtiyaclarını ödəyə bilməsi üçün bu resurslara və ətraf mühitə zərər vermədən ödəməyə yönəlməmiş tədbirlər məcmusudur.

2015-ci ildə BMT-yə üzv olan 193 ölkə Dayanıqlı İnkişaf Sammitində rəsmi olaraq “Dünyamızın transformasiyası: 2030-cu ilədək dayanıqlı inkişaf sahəsində Gündəlik” adlı dayanıqlı inkişaf gündəliyini qəbul etdi. Bu gündəliyə yoxsulluğa son qoymaq, planeti qorumaq və 2030-cu ilə qədər bütün insanların sülh və firavanlıq şəraitində yaşamasını təmin etmək üçün ümumi çağırış kimi 17 məqsəd daxildir. ***Bu gündəliyə əsasən yoxsulluğun, aclığın aradan qaldırılması, sağlamlıq və rifah, keyfiyyətli təhsil, təmiz su, sərfəli enerji, layiqli əmək və iqtisadi inkişaf, sənayeləşmə, innovasiya,***

sülh, bərabərsizliyin azaldılması, iqlim dəyişikliyinə qarşı mübarizə, dəniz ekosistemlərinin qorunması, dayanıqlı inkişaf üçün tərəfdaşlığın qurulması, həmçinin gender bərabərliyi kimi global problemlərin həllinə yönəlmişdir.

Bütün bu məqsədlər bir-biri ilə bağlıdır, yəni bir məqsədə nail olmaq başqa məqsədlərə çatmadan mümkün deyil. Dayanıqlı inkişaf məqsədlərinin həyata keçirilməsi daha sabit iqtisadi inkişaf yoluna keçməyə, cəmiyyətdə nemətlərin daha ədalətli bölgüsü sistemini yaratmağa, gələcək nəsillər üçün riskləri əhəmiyyətli dərəcədə azaltmağa imkan verəcək.

Gender bərabərliyinə nail olmaq üçün dayanıqlı inkişaf proqramının məqsədləri qadınların və qızların, ümumilikdə qadın cinsinin bütün imtiyazların, təhsilin, səhiyyənin, iqtisadi resursların bərabər əldə olunmasının təmin edilməsi və onların ictimai həyatda qərarların qəbul edilməsində liderlik üçün siyasi həyatda və iqtisadi fəaliyyətdə iştirakı üçün bərabər imkanların formalaşdırılmasıdır. Bura ümumilikdə məşğulluq imkanları və rəhbər vəzifələr də daxildir. Digər bir məsələ kommunal xidmətlər, infrastruktur və sosial təhlükəsizlik şəbəkələri ilə təmin etməklə və milli şəraiti nəzərə alaraq ev və ailə işlərində ortaqlıq məsuliyyət prinsipini təşviq etməklə ödənişsiz qulluq üzrə əməyi və ev təsərrüfatının aparılması üzrə işləri tanımaqdır. Həmçinin, qadınlara maliyyə xidmətlərinə, təbii sərvətlərə və mülkiyyət formalarına və miras qalmış əmlaka sahib olmaq və sərəncam vermək üçün bərabər hüquqları təmin etmək üçün milli qanunlarda islahatlar aparmaqdır.

Gender bərabərsizliyi insan kapitalının orta ehtiyatını azaldır ki, bu da iqtisadi göstəricilərə zərər verə bilər, çünki ixtisaslı qadınların sayının məhdudlaşdırılması istedadlı əmək resurslarına mənfi təsir göstərə bilər [6].

Kişilər və qadınlar arasında sosial və iqtisadi bərabərsizliklər ərzaq təhlükəsizliyini sarsıdır, iqtisadi və kənd təsərrüfatının inkişafına mane olur. Bunun səbəbi budur ki, kişilərlə müqayisədə qadınlar:

- az təhsillidir;
- fermer təsərrüfatlarında daha az baş mal-qara, əsasən xırdabuynuzlu mal-qara saxlayırlar;
- fermer təsərrüfatında çalışan qadınlar əsasən natamam iş qrafiki üzrə işləyirlər;
- bərabər iş təcrübəsi və ixtisasa uyğun eyni vəzifələri yerinə yetirmələrinə baxmayaraq, daha az əməkhaqqı alırlar.

Kişi və qadın əhalinin kənd təsərrüfatı resurslarının, iqtisadi faydaların və məşğulluq imkanlarının tam bərabərhüquqlu əldə olunmasının təmin edilməsi kənd təsərrüfatı istehsalının artmasına, ərzaq təhlükəsizliyinə və iqtisadi artıma töhfə verə bilər.

BMT-nin Ərzaq və Kənd Təsərrüfatı Təşkilatı (FAO) ərzaq təhlükəsizliyini təmin etmək, aclıq və qida çatışmazlığını aradan qaldırmaq, yoxsulluğun kökünü kəsmək,

təbii ehtiyatlardan səmərəli istifadədə davamlı idarəetməni təmin etmək məqsədilə gender bərabərliyinin tərəfdarıdır. Qadınlar və kişilər arasında olan bərabərsizlik kənd təsərrüfatının inkişafı üçün əsas maneələrdən biri olduğu üçün FAO-nun yuxarıda qeyd olunan problemlərin həlli üzrə strategiyalarının həyata keçirilməsində gender bərabərliyi əsas yer tutur [1].

FAO-nun 2020-2030-cu illər üçün strateji məqsədlərindən biri kənd yerlərində qadın və kişilərin resursların, xidmətlərin, qərar qəbul etmə və məşğulluq imkanlarının bərabər əldə olunmasını təşviq etməkdir [2]. FAO-nun Gender Programına əsasən qadınlar və kişilər kənd idarə və təşkilatlarında bərabər səsə və bərabər qərar qəbul etmə səlahiyyətinə, təbii ehtiyatların əldə olunması və onlara nəzarət etmək, həmçinin xidmətlərə, bazarlara, layiqli əməyə çıxışı üçün bərabər hüquqlara və əldə edilən gəlirlərə və səmərəyə bərabər nəzarətə malikdirlər. Nəticə etibarı ilə sadalanan bu məsələlər kənd təsərrüfatı sahəsində qanunvericilik bazasının və müvafiq siyasi tədbirlərin və proqramların işlənilib hazırlanmasına, davamlı kənd təsərrüfatına və kənd yerlərinin inkişafına töhfə verəcək və faydalarından istifadə etməyə şərait yaradacaqdır. Qadın və kişilərin kənd təsərrüfatı resurslarının bərabər əldə olunmasının təmin edilməsi 100 - 150 milyon insanı aclıqdan xilas edə bilər [3].

Həm dünyada, həm də Azərbaycanda gender bərabərsizliyi probleminin həlli dayanıqlı inkişafın məqsədlərindən biridir. Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasına əsasən kişilər və qadınlar bərabər hüquq və azadlıqlara malikdirlər və onlar qanun qarşısında bərabərdirlər.

1991-ci ildə müstəqilliyimizi bərpa etdikdən sonra ölkəmiz bir sıra Konvensiyalara qoşulmuşdur. Azərbaycan 1995-ci ildə BMT-nin “Qadınlara münasibətdə ayrı-seçkiliyin bütün formalarının ləğvi”nə dair konvensiyaya daxil olmuşdur.

Qeyd etmək lazımdır ki, Şərqdə ilk demokratik dövlət Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti (1918-1920) olmuşdur. Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti qadınlara səsvermə, seçmək və seçilmək hüququ verməklə Azərbaycanda gender bərabərliyinin əsasını qoyan dünyada ilk dövlətlərdən biri olub.

Dünya Bankının “Qadınlar, Biznes və Qanun-2022” hesabatına əsasən təxminən 2,4 milyard qadın bərabər iqtisadi imkanlardan məhrumdur və 178 ölkədə hələ də tam iqtisadi fəaliyyətdə iştirakı üçün hüquqi maneələr mövcuddur. 86 ölkədə qadınlar hələ də iş məhdudiyyətləri ilə üzləşirlər, 95 ölkədə isə bərabər iş üçün bərabər əməkhaqqı təmin edilmir [4].

“Qadın, Biznes və Qanun - 2022” (*Women, Business and the Law 2022*) tədqiqatında 190 ölkədə səkkiz kompleks göstərici üzrə milli qanunların təsiri araşdırılmışdır: hərəkət azadlığına; məşğulluğa; əməkhaqqına; evliliyə; analığa; sahibkarlığa; miras qalanlar daxil olmaqla aktivlərin idarə edilməsinə (maliyyə və maddi); pensiya təminatına.

Cədvəl 1-də bəzi ölkələrdə gender bərabərliyinə nail olunmasını qiymətləndirmək üçün iqtisadi səviyyədə olan səkkiz göstərici üzrə məlumat verilmişdir və bunlara əsasən WBL (Qadınlar, Biznes və Qanun) indeksi tərtib edilmişdir.

Cədvəl 1. 2022-ci ildə qadınların iqtisadi səviyyədə iştirakının səkkiz göstəricisi üzrə alınmış WBL indeksi

№	Ölkələr	Hərəkət azadlığı	Məşğulluq	Əmək-haqqı	Evlilik	Anaqlıq	Sahibkarlıq	Aktivlərin idarə edilməsi	Pensiya təminatı	WBL-2022 indeksi
1	Almaniya	100	100	100	100	80	100	100	100	97.5
2	Avstraliya	100	100	100	100	100	100	100	75	96.9
3	Avstriya	100	100	100	100	100	100	100	75	96.9
4	Azərbaycan	100	100	0	100	80	100	100	50	78.8
5	Belçika	100	100	100	100	100	100	100	100	100.0
6	Braziliya	100	100	75	100	80	75	100	50	85.0
7	Çin	100	100	25	100	80	75	100	25	75.6
8	Danimarka	100	100	100	100	100	100	100	100	100.0
9	Əfqanıstan	50	75	0	20	20	75	40	25	38.1
10	Finlandiya	100	100	100	100	80	100	100	100	97.5
11	Fransa	100	100	100	100	100	100	100	100	100.0
12	Gürcüstan	100	100	75	100	80	100	100	50	88.1
13	İran	0	0	50	0	60	75	40	25	31.3
14	İraq	25	100	50	0	20	75	40	50	45.0
15	İrlandiya	100	100	100	100	100	100	100	100	100.0
16	İslandiya	100	100	100	100	100	100	100	100	100.0
17	İspaniya	100	100	100	100	100	100	100	100	100.0
18	İsrail	100	100	50	60	60	100	100	75	80.6
19	İsveçrə	100	100	100	100	80	75	100	50	88.1
20	İsveç	100	100	100	100	100	100	100	100	100.0
21	İtaliya	100	100	100	80	100	100	100	100	97.5
22	Kanada	100	100	100	100	100	100	100	100	100.0
24	Qətər	25	0	50	20	0	75	40	25	29.4
25	Latviya	100	100	100	100	100	100	100	100	100.0
27	Moldova	100	75	100	100	100	100	100	25	87.5
31	Rusiya	100	50	50	80	80	75	100	50	73.1
32	Sudan	0	0	0	0	20	75	40	100	29.4
33	Türkiyə	100	100	75	80	80	75	100	50	82.5
34	Yaponiya	100	50	25	80	100	75	100	100	78.8
36	Yunanıstan	100	100	100	100	100	100	100	100	100.0

Mənbə: [4], <https://wbl.worldbank.org/en/reports>

Cədvəldən görünür ki, Belçika, Yunanıstan, Danimarka, Fransa, İrlandiya, İslandiya, İspaniya, İsveç, Kanada, Latviya, Lüksemburq və Portuqaliya kimi yalnız 12 inkişaf etmiş ölkə bu indeks üzrə 100 bal toplaya bilmişdir. Ən aşağı, 40-dan az bal isə Əfqanıstan, İran, Küveyt, Qətər, Oman, Sudan və Yəmən toplamışdır. Bu ölkələrdə qanunvericilik tərəfindən kişilərə qadınlardan daha çox hüquq verilir. Təhlil məlumatları onu göstərir ki, gender bərabərliyinin səviyyəsini artırmaq üçün qəbul edilən qanunlarda ciddi boşluqlar var.

Əgər söhbət hərəkət azadlığının məhdudlaşdırılması, qadınların işlə bağlı qərarlarına təsir edən qanunlar, nikahla bağlı məhdudiyyətlər, qadınların biznesə başlamasına və idarə etməsinə qoyulan məhdudiyyətlər, o cümlədən əmlak və vəərəsəlikdə gender fərqlərindən gedirsə, Azərbaycan yüksək – 78,8 bal toplamışdır. Bununla belə, qadınların əməkhaqqı, doğuşdan sonrakı məşğulluq və pensiya ilə bağlı qanunlara gəldikdə isə, Azərbaycan qadınların hüquqi bərabərliyini yaxşılaşdırmaq üçün islahatları nəzərdən keçirə bilər. Məsələn, əməkhaqqı səviyyəsini yaxşılaşdırmaq üçün qadınlara kişilər kimi işləməyə icazə verilməlidir:

- gecə vaxtı,
- təhlükəli işlərdə,
- sənaye müəssisələrində.

Son onilliklərdə ölkədə qəbul edilən bütün qloballaşma və modernləşmə qərarlarına baxmayaraq, əhalinin bütün təbəqələrində qadına ailənin qoruyucusu, kişiyə isə çörək-pulu qazanan kimi baxılması, şübhəsiz ki, üstünlük təşkil edir.

Hər bir ölkənin iqtisadi inkişafının ən mühüm aspekti əhalinin məşğulluğu məsələsidir. Bütün dünya dövlətlərinin hökumətləri, o cümlədən Azərbaycan hökuməti əhalinin gəlirlərini təmin etmək üçün daim işsizliklə mübarizə aparmalıdır. Azərbaycanın əmək bazarı üçün ən kəskin problemlərdən biri məşğulluq statusu problemidir.

Azərbaycan Respublikasında iqtisadi fəal əhalinin sayını və işsizlik səviyyəsini təhlil etmək üçün Dövlət Statistika Komitəsinin məlumatlarından istifadə edilmişdir (cədvəl 2).

Cədvəl 2. Azərbaycan Respublikasında cinsə görə məşğulluq və işsizlik, min nəfər

	2017	2018	2019	2020	2021
İqtisadi fəal əhali	5073,8	5133,1	5190,1	5252,5	5303,9
qadınlar	2464,8	2495,7	2526,0	2567,5	2590,2
kişilər	2609,0	2637,4	2664,1	2685,0	2713,7
Məşğul əhali	4822,1	4879,3	4938,5	4876,6	4988,2
qadınlar	2319,3	2349,9	2381,7	2351,5	2408,1
kişilər	2502,8	2529,4	2556,8	2525,1	2580,1
İşsizlər	251,7	253,8	251,6	375,9	315,7
qadınlar	145,5	145,8	144,3	216,0	182,1
kişilər	106,2	108,0	107,3	159,9	133,6

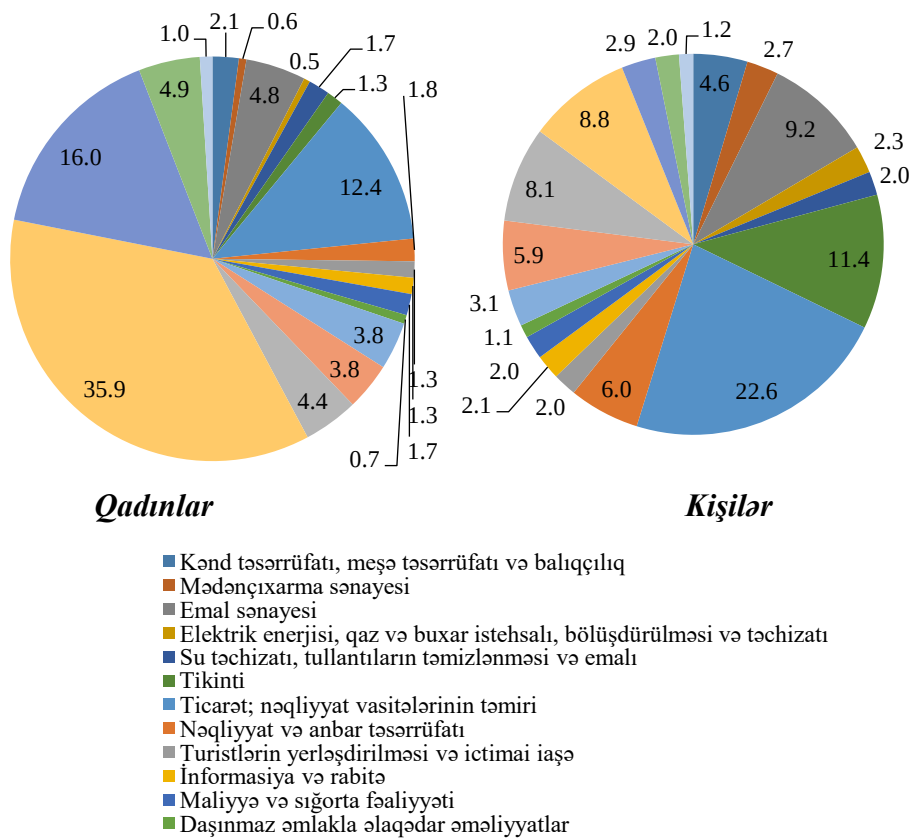
Mənbə: [5], www.azstat.gov.az

Cədvəldən göründüyü kimi, 2020-ci ildə koronavirus pandemiyası ilə əlaqədar məşğul əhəlinin sayı 2019-cu illə müqayisədə 61,9 min nəfər azalmış, 2021-ci ildə isə yenidən 111,6 min nəfər artmışdır, onlardan qadınlar 56,6 min nəfər, kişilər isə 55,0 min nəfər olmuşdur. 2021-ci ildə ümumi məşğul əhəlinin 48,3%-ni qadınlar, 51,7%-ni isə kişilər təşkil etmişdir.

2020-ci ildə işsizlərin sayı 2019-cu illə müqayisədə 124,3 min nəfər artmış, 2021-ci ildə isə 60,2 min nəfər azalmış, onlardan qadınlar 33,9 min, kişilər isə 26,3 min nəfər olmuşdur. 2021-ci ildə qadınların işsizlik səviyyəsi ümumi işsizlərin 57,7%-ni, kişilər üçün isə 42,3%-ni təşkil etmişdir.

Ümumiyyətlə, ölkədə gender bərabərsizliyini təhlil etmək üçün 2021-ci ildə maddi işçilərin iqtisadi fəaliyyət növləri üzrə cins bölgüsü şəkilinə nəzər salaq.

Şəkil 1. 2021-ci ildə maddi işçilərin iqtisadi fəaliyyət növləri üzrə bölgüsü, faizlə

Mənbə: [5], www.azstat.gov.az

Ölkədə gender bərabərsizliyini aradan qaldırmaq məqsədi ilə qadın sahibkarlığına kifayət qədər dəstək göstərilməsinə baxmayaraq, Azərbaycan Dövlət Statistika Komitəsinin məlumatlarına əsasən 2021-ci il üçün qadın sahibkarlar kişilərdən demək olar ki

4 dəfə azdır, yəni fərdi sahibkarlıqla 836 679 nəfər kişi, 225 858 nəfər qadın məşğul olmuşdur. Aparılan təhlil onu deməyə əsas verir ki, qadınların iqtisadi fəallıq səviyyəsi aşağı səviyyədədir.

Nəticə

Ölkəmizdə gender bərabərliyi məsələsinə həssas yanaşılır. Bu, Konstitusiyamızda da öz əksini tapmışdır. Gender bərabərliyi insan hüquqlarının tam şəkildə təmin edilməsi üçün zəruri şərtidir. Bu gün dünyada elə bir məsələ yoxdur ki, orada gender komponenti olmasın. Hətta qəbul olunmuş bütün sənədlərdə, qətnamələrdə, konvensiyalarda bu məsələ xüsusi qeyd olunur. Yuxarıda qeyd olunan Dayanıqlı İnkişaf Məqsədləri arasında 5-ci məqsəd 2030-cu ilə qədər gender bərabərliyinə nail olmaq, bütün qadın və qızların səlahiyyətlərini gücləndirməkdir. Amma bununla yanaşı, bütün digər məqsədlərdə də gender faktoruna xüsusi diqqət yetirildiyini söyləmək olar. Məşğulluq, səhiyyə, təhsil və sosial siyasət kimi sahələrdə gender bərabərliyinin təmin edilməsi, qadınların cəlb edilməsi imkanlarının genişləndirilməsi istiqamətində bir sıra tədbirlər həyata keçirilmişdir.

Azərbaycanın müsəlman aləmində qadınlara səsvermə hüququ verən ilk dövlət olması faktı da unudulmamalıdır. Azərbaycan gender bərabərliyinin təmin edilməsi yolunu seçib və bu gün də qadınların hüquqlarını müdafiə etməkdə davam edir. Azərbaycan qadınlarının yaradıcılıq, biznes, sahibkarlıq və digər fəaliyyətlərdə böyük imkanları var. Bu imkanlardan daha səmərəli istifadə edilməli, qadınlarımız ölkənin iqtisadi və siyasi həyatına daha əhəmiyyətli töhfələr verməlidirlər.

Təəssüf ki, dünyada hələ də bu sahədə çatışmazlıqlar var. Ölkəmizdə aparılan sosial islahatlar qadınların cəmiyyətdəki rolunun yüksəldilməsinə xidmət edir. Ümummilli lider Heydər Əliyev respublikaya rəhbərlik etdiyi dövrdə istər sovet dövründə, istərsə də müstəqillik illərində Azərbaycan qadınlarının problemlərinin həllinə böyük diqqət yetirmiş, onların ölkənin siyasi, sosial, iqtisadi və mədəni həyatına daxil edilməsinə dəstək vermişdir. Bu siyasət hazırda Prezident İlham Əliyev tərəfindən uğurla davam etdirilir. Vurğulanıb ki, ölkəmizdə insan hüquq və azadlıqlarının tərkib hissəsi kimi gender bərabərliyinin təmin edilməsi Azərbaycan dövlətinin siyasətinin prioritet istiqamətlərindən biridir.

Aparığımız təhlilin nəticəsi onu göstərir ki, ölkədə qadınların özəl və dövlət sektorda bərabər iştirakını dəstəkləyən şərait mövcuddur. Ölkənin qanunvericiliyi sahəsində qadın və kişilərin iqtisadi resurslara eyni səviyyədə təmini güclü hüquqi bazaya malikdir. Bununla yanaşı, “qadınlara qarşı ayrı-seçkiliyinə” dair konvensiyalara daxil olan, həmçinin də qadınların hüquqlarını müdafiə edən ölkəmiz beynəlxalq müqavilələr imzalayıb. Lakin qadınların kişilərlə bərabər səviyyədə olmasının qarşısını alan

amillər də mövcuddur. Bu amillərə ailədən gələn məhdudiyyətlər, erkən yaşlarda evlilik, qadınlara yönəlmiş məişət zorakılığı, iş mühitində cinsi ayrı-seçkiliyi qeyd etmək olar. Gələcək illərdə bu məsələlərin qarşısının alınması üzrə tədbirlərin görülməsi genişlənməlidir.

Qadınların kişilərlə bərabər səviyyədə hüquqlarından səmərəli istifadəsini və gender bərabərliyini təmin etmək məqsədi ilə müvafiq siyasi sənədləri qəbul edərək normativ hüquqi bazanı gücləndirilməsi və təkmilləşdirilməsi məqsəduyğundur.

Gender bərabərliyi mədəniyyətinin formalaşması üzrə tədbirlər görülməlidir. Bunun üçün təhsil sahəsində və siyasi fəaliyyətdə əhalinin gender stereotiplərini dəyişdirmək üçün müxtəlif maarifləndirmə tədbirləri, qadınların peşə və ixtisas hazırlığının artırılması və bu sahədə qızların təhsildən qalmaması məqsədi ilə monitorinqlərin gücləndirilməsi tədbirləri həyata keçirməlidir.

Növbəti atılacaq addımlardan biri də əmək bazarında gender bərabərsizliyini aradan qaldırmaqdır. Bu səbəbdən, qadın məşğulluğunun artırılması və məişət zorakılığı probleminin aradan qaldırılması məqsədi ilə qadınlar üçün dövlət yardım mərkəzləri, sığınacaqlar, qaynar xətt kimi müvafiq infrastrukturлар yaranmalı, idarəetmə sistemində qadınların sayının artırılması, işəgötürənlərin gender fərqlərinin aradan qaldırılması problemlərinə həssaslığının artırılmasında müəssisələrdə həmkarlar ittifaqlarının fəallığının artırılması və fəaliyyətinin genişləndirilməsi üzrə tədbirləri həyata keçirmək zəruridir.

Gender bərabərsizliyi mənəvi və sosial problem olması ilə yanaşı, həmçinin də böyük iqtisadi problemdir. Bütün global aləmin əmək qabiliyyətli əhalisinin yarısını təşkil edən qadınların əmək bazarında iştirak etməsi məhsuldarlığın və sərvətin artmasına və nəticə etibarilə investisiya fəallığının fəallığını artıraraq ÜDM-in artmasına gətirib çıxaracaq. Nəticə olaraq, qadınların siyasətdə iştirakı və təhsil almasında bərabər hüquqları və gender bərabərliyi ölkələrin rifahına töhfə verəcək.

Ədəbiyyat

1. FAO. 2019. Regional Gender Equality and Action Plan for Europe and Central Asia 2019–2022
2. FAO. 2020. FAO-nun Gender Bərabərliyi Siyasəti 2020-2030, Roma.
3. <https://www.fao.org/3/am859r/am859r10.pdf>
4. <https://wbl.worldbank.org/en/reports>
5. www.azstat.gov.az
6. The impact of Gender inequality on Economic Growth. Available from: https://www.researchgate.net/publication/281208493_The_impact_of_Gender_inequality_on_Economic_Growth
7. The principle of gender equality and the fundamental rights and guarantees of participation of women in union organizations in brazil https://www.researchgate.net/publication/316706180_THE_PRINCIPLE_OF_GENDER_EQUALITY_AND_THE_FUNDAMENTAL_RIGHTS_AND_GUARANTEES_OF_PARTICIPATION_OF_WOMEN_IN_UNION_ORGANIZATIONS_IN_BRAZIL